

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

Кондратенко Н.О., доктор економічних наук, професор

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

У статті розглянуті теоретичні аспекти управління інноваційним розвитком промисловості регіону. Визначено, що сьогодні національні інтереси України вимагають негайних та ефективних заходів, спрямованих на збереження її науково-технологічного потенціалу, забезпечення ефективнішого його використання для подолання кризових явищ у економічному та соціальному розвитку. В Україні відсутній дійовий механізм інвестування масштабних технологічних змін. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади не мають достатніх коштів для інноваційної трансформації відповідних галузей. Тому, перспективним напрямом вирішення проблем у цієї сфері є перехід вітчизняного виробництва на інноваційний шлях розвитку. Виокремлені основні чинники, що гальмують інноваційну діяльність в Україні. Зроблено висновок, що розвиток промисловості України протягом останніх років відбувався хаотично, без визначення і дотримання державних пріоритетів, за відсутності продуманої державної промислової політики. Нехтування особливостей стану національного ринку та механічне використання у макроекономічній політиці різноманітних непослідовних заходів призвели до обвальної інфляції, різкого спаду виробництва та втрати контролю над економічною діяльністю в країні. Доведено, що на сучасному етапі розвитку економіки України необхідно формування механізму управління інноваційним розвитком промисловості регіону на основі науково-обґрунтованих підходів.

Ключові слова: управління, інноваційний розвиток, промисловість, регіон.

Постановка проблеми. Українська економіка завжди відрізнялася складною та досить диференційованою і диверсифікованою структурою. Для неї характерні переважання важкої індустрії та недостатній розвиток галузей і виробництва товарів народного споживання.

У роки незалежності в Україні постійно проводилися реорганізації органів державної влади, які відповідали за реалізацію науково-технічної та інноваційної політики, існував значний розрив між саме інноваційною та іншими видами політики, зокрема промислової, форми і методи якої в останнє десятиріччя оновилися, а їхнє використання в поточній діяльності урядів та бізнесу європейських країн суттєво інтенсифікувалося. Тому одне з нагальних завдань полягає у тому, щоб подолати розриви з європейськими країнами: йдеться про формування взаємоузгодженої промислової, технологічної та інноваційної політики з урахування потреб розвитку внутрішнього і зовнішніх ринків [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інноваційного розвитку промисловості розглядалися у роботах багатьох вчених-економістів. Серед них: Андрианов Д. С. [2], Виноградов О. А. [3], Груба Г. І. [4], Дорошко О. О. [5], Ковальчук В. М. [6] та ін. Разом з тим ряд питань, пов'язаних з теоретичними та методологічними аспектами управління інноваційним розвитком промисловості на регіональному рівні не отримали достатнього розгляду в наукових працях.

Метою роботи є розгляд теоретичних аспектів управління інноваційним розвитком промисловості регіону на основі застосування нових підходів та важелів впливу на інноваційний розвиток.

Основні результати дослідження. Динамічні зміни, які охопили сьогодні практично всі сфери суспільного життя, вимагають прогресу в здійсненні соціально-економічних перетворень з орієнтацією на принципи інноваційного розвитку, ефективне використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу, запровадження економіки знань і розвиток інформаційного суспільства. Зазначене обумовлює необхідність підвищення ролі держави в регулюванні процесів інноваційного розвитку та зміцненні їх ресурсного та інфраструктурного забезпечення.

Сьогодні національні інтереси України вимагають негайних та ефективних заходів, спрямованих на збереження її науково-технологічного потенціалу, забезпечення ефективнішого його використання для подолання кризових явищ у економічному та соціальному розвитку. В Україні відсутній дійовий механізм інвестування масштабних технологічних змін. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади не мають достатніх коштів для інноваційної трансформації відповідних галузей. Тому, перспективним напрямом вирішення проблем у цієї сфері є перехід вітчизняного виробництва на інноваційний шлях розвитку.

У зв'язку з цим не тільки зростає роль інвестицій, але і трансформується їх спрямованість у створення інноваційних технологій, технічних засобів нового покоління, формування

інтелектуальних трудових ресурсів, розвиток відповідної інноваційної інфраструктури. На регіональному рівні трансформація інвестиційного забезпечення інноваційної сфери покликана розвивати нові механізми формування інвестиційних джерел та їх реалізацію в пріоритетних напрямках. Все це вимагає розробки нових підходів, що сприяють розвитку конкурентоспроможної регіональної економіки на основі інноваційного розвитку та зростанню соціально-економічного розвитку регіонів.

У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [7], метою якої є впровадження в країні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі, також зазначено, що Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності.

У даний час увага більшості дослідників зосереджена на вирішенні питань інноваційного розвитку як об'єкта загального регулювання, однак умови функціонування українських підприємств потребують інших підходів і важелів впливу на інноваційний розвиток.

Найбільшу увагу до вивчення світових теорій, тенденцій та практик інноваційного розвитку було приділено науковцями світу наприкінці минулого сторіччя. І саме тоді, у період становлення України як незалежної держави, інноваційна сфера стала «популярною» у вітчизняних дослідників, що було обумовлено необхідністю адаптації національної економіки до ринкових умов, виведення її на новий якісний рівень, зростанням наукового та практичного інтересу до вирішення проблем реалізації та розвитку інноваційної діяльності.

Історія розвитку цивілізації показала, що інновації є найважливішим фактором сталого та ефективного розвитку економіки. Разом з тим, при розгляді сутності інновацій як найважливішого чинника збереження стійкості і підвищення ефективності соціально-економічних систем, необхідно виділити і розкрити ряд протиріч. Перша група суперечностей пов'язана з природою інноваційної діяльності, яка пов'язана з великими ризиками для всіх її суб'єктів. Крім того, інновації за своєю природою іноді мають руйнівний характер. Новатори руйнують консервативні форми господарювання, викликаючи уповільнення темпів зростання економіки в короткостроковому періоді.

З іншого боку, відсутність інновацій навіть при наявності екстенсивного економічного зростання призводить до застійних явищ в економіці і сприяє руйнуванню екосистем [8].

На галузеву структуру економіки України мають вплив різні економічні та природні фактори, в тому числі наявний рівень розвитку продуктивних сил, темпи зростання або занепаду виробництва, рівень забезпечення сировинними та паливно-енергетичними ресурсами, інтенсивність реалізації досягнень науки і техніки, міжнародний поділ праці, економічна інтеграція.

Незважаючи на те, що протягом останніх років чисельність науково-технічних працівників в Україні зменшилася вдвічі, країна ще має потужний науковий потенціал, здатний виконувати складні фундаментальні та прикладні дослідження, багатогалузевий промисловий комплекс, який на 30% зорієнтований на високотехнологічне виробництво (машинобудування, приладобудування, енергетика, авіаційні та космічні технології). Україна відома у світі своїми видатними вченими, науковими колективами та наукомісткими виробництвами. Проблема полягає тільки в тому, як всім цим розпорядитися. До головних чинників, що гальмують інноваційну діяльність в Україні, можна віднести:

- відсутність достатніх джерел фінансування;
- недосконалість законодавчої бази у сфері інновацій, податкової системи;
- відсутність пільгового режиму для здійснення інноваційної діяльності;
- міграція фахівців високого рівня, науковців у США, Німеччину та інші країни;
- відсутність інформації та технологічної бази.

Сучасні умови розвитку української економіки, в значній мірі визначаються станом, рівнем і масштабом використання потенціалу інноваційної діяльності промислових підприємств, що забезпечує необхідний рівень конкурентоспроможності і підтримку активності в умовах безперервно мінливого зовнішнього середовища. В якості найважливіших елементів продуктивних сил інноваційної економіки повинні виступати нестандартні теоретичні знання, втілені в високоприбуткових, інтелектуальних технологіях, що забезпечують корпоративним учасникам ринку лідерство в конкурентоспроможності шляхом створення і реалізації інноваційної продукції і її реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Промисловість – це складна, ієрархічно організована, система виробничих одиниць: підприємств, корпорацій, їхніх філій й альянсів та ін. Структура промисловості будь-якого регіону

(країни) і світу в цілому формується під впливом як територіального (міжнародного й транснаціонального), так і галузевого (внутрішньогалузевого, міжгалузевого) поділу праці.

Промисловість – найважливіша структурна ланка господарського комплексу України. На неї припадає 1/3 основних фондів, понад 35% населення, зайнятого у національному господарстві. Науково-технічний прогрес посилює динамічність зрушень у структурі промисловості. Міжгалузеві пропорції в сучасних умовах виявляють залежність від соціальних аспектів, пов'язаних з підвищенням добробуту населення, тому виробництво товарів народного споживання повинно розвиватися як пріоритетне.

Промисловий комплекс, як правило, є основою господарства регіону (району, області, країни), найбільш активною ланкою і стрижнем економічної системи в цілому, мультиплікатором розвитку інших галузей, а належне організаційно-економічне управління ним привносить координацію й цілеспрямованість у здійснювані якісні структурні перетворення та соціально-економічні трансформації [9].

Отже, розвиток промисловості України протягом останніх років відбувався хаотично, без визначення і дотримання державних пріоритетів, за відсутності продуманої державної промислової політики. Ці роки можна назвати періодом спроб і помилок, коли перехід до ринкових відносин здійснювався шляхом пришвидшеної лібералізації як внутрішніх, так і зовнішніх економічних відносин. Нехтування особливостей стану національного ринку та механічне використання у макроекономічній політиці різноманітних непослідовних заходів призвели до обвальної інфляції, різкого спаду виробництва та втрати контролю над економічною діяльністю в країні. У середньостроковій економічній стратегії не було враховано системні фактори, що починають діяти при переході економіки від централізованого планування до ринкової орієнтації і справляють визначальний вплив на розвиток виробництва. Мова йде про:

а) нечітке визначення нормативними документами вимог ринку до економічної діяльності (відсутність дієвого законодавства про банкрутство, можливість лобювання дешевих кредитів і бюджетних субсидій та ін.);

б) зволікання з розподілом прав власності;

в) різку лібералізацію цін у зовнішньоекономічній діяльності без одночасного надання державних послуг щодо маркетингу зовнішніх ринків, підготовки кадрів підприємств з управління ринковими сегментами розвитку;

г) відсутність регуляторної політики і дієвого антимонопольного законодавства;

д) політичну неспроможність утримати старі ринки збуту та ін.

Розвиток промислових підприємств України у сучасних умовах залежить від місії та цілей підприємств, номенклатури та асортименту продукції, що виробляється, напрямів розподілу прибутків та інвестицій. Ці обставини ставлять перед керівництвом промислових підприємств ряд найважливіших завдань, пов'язаних з визначенням пріоритетів розвитку, розробки стратегічних й тактичних планів та якісного управління інноваційним та інвестиційним забезпеченням власного виробництва. Ця проблема не вирішиться одночасно і потребує глибокого, науково-обґрунтованого опрацювання.

Промисловість України намагається активніше використовувати ринкові механізми управління, здійснює диверсифікацію виробництва. Однак, актуальними залишаються питання збільшення продуктивності виробництва, підвищення якості промислової продукції, зниження витрат у виробничому процесі, отримання високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю. Питання економічного зростання на основі активізації інноваційних процесів, які є основою формування економіки нового типу – економіки знань – останнім часом набувають все більшої актуальності у світі. Перехід до інноваційної економіки в Україні потребує кардинальних змін щодо реформування механізмів управління: інноваційними процесами у промисловості та відносинами між наукою, суспільством, бізнесом та владою на регіональному рівні. Аналіз функціонування українських промислових підприємств дозволив дійти висновку про те, що однією з головних перешкод для розгортання активної інноваційної діяльності у промисловості є відсутність адекватних підходів до управління інноваційними процесами на підприємстві.

У законі України «Про інноваційну діяльність» зазначено: «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва» [10].

Розробка та реалізація інноваційних проектів відбувається шляхом прийняття відповідних управлінських рішень. Прийняття управлінських рішень у сфері інноваційної діяльності здійснюються

на основі тісних зв'язків між елементами прийняття і реалізації управлінських рішень, що забезпечуються контролінгом інноваційної діяльності (рис. 1).

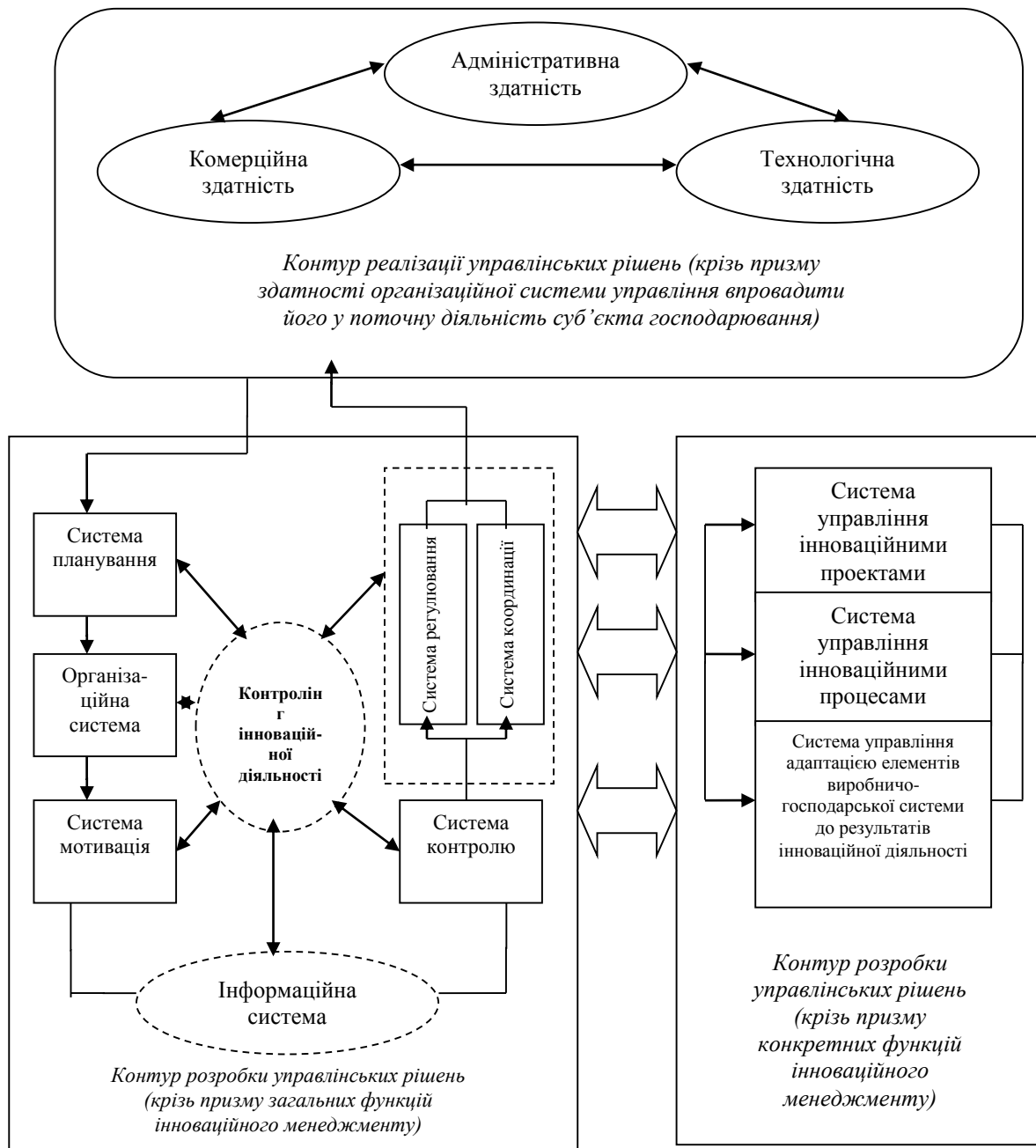

Рисунок 1 – Схема прийняття і реалізації управлінських рішень у сфері інноваційної діяльності, розроблено автором на основі [11]

Питання управління інноваційним розвитком на підприємстві безпосередньо пов'язане з визначенням адекватних цілей реалізації інноваційного процесу; обмежень щодо можливості реалізації; критеріїв вибору характеру інноваційного розвитку; пріоритетності продуктового, технологічного та інших інноваційних процесів. Теоретико-методичні підходи до управління інноваційним розвитком мають урахувувати масштаб інноваційного процесу, цільову орієнтацію інноваційного процесу, сферу реалізації та вид інноваційного процесу.

Розвиток підприємств на регіональному рівні передбачає розширення можливостей, потенціалу і не має обмежень. У цьому сенсі розвиток полягає в ефективному перерозподілі ресурсів, перш за все інвестиційного характеру, за напрямками, що забезпечує максимально високу конкурентоспроможність промисловості регіону протягом максимально тривалого періоду, вдосконалення товарів і послуг, в тому числі, і на базі існуючої організаційної структури,

вдосконалення структури і систем управління, результатом якого виступає як збільшення попиту на продукцію підприємства, так і розширення масштабів його господарської діяльності.

Висновки. Резюмуючи все вищенаведене можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку економіки України необхідно формування механізму управління інноваційним розвитком промисловості регіону на основі науково-обґрунтованих підходів взагалі сприятиме покращенню стану промисловості у контексті ефективного використання всіх наявних ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Реалізація запропонованих напрямків активізації інноваційної діяльності у промисловості на регіональному рівні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств та інноваційно-промислових комплексів, ефективно використовувати внутрішні і залучені зовнішні інвестиції у інноваційну діяльність.

Література:

1. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. – Київ., 2015. – 336 с.
2. Андрианов Д. С. Сущность и структура инновационного потенциала организации / Д. С. Андрианов // Академия управления «ТИСБИ» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2006/issue4/Econom2.html>.
3. Виноградов О. А. Методи аналізу конкурентоспроможності впровадження інновацій на засадах маркетингу / О. А. Виноградов // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №1. – С. 45-52.
4. Груба Г. І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні: теорія, методологія, стратегія державної політики : монографія / Г. І. Груба. – Київ : ТОВ “ДКС центр”, 2009. – 364 с.
5. Дорошко О. О. Особливості інноваційного розвитку України / О. О. Дорошко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №5. – С. 21-24.
6. Ковальчук В. М. Економічна сутність інновацій у ринковій економіці перехідного типу / В. М. Ковальчук // Академічний огляд: Економіка та підприємництво. – 2003. – № 1. – С. 11-17.
7. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 / Офіц. вісн. Президента України, 2015. – № 2. – С. 14. – Ст. 154.
8. Кратт О. А. Оценка соответствия инновационной деятельности предприятия конъюнктуре рынка / О. А. Кратт, А. И. Панжар // Схід. – 2001. – №3 (40). – С. 44-49.
9. Тарасова Н. В. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : монографія / Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.
10. Каленская Н. В. Условия формирования инфраструктурных связей в рамках стратегий развития промышленного комплекса / Н. В. Каленская. – Казань, 2008. – №4 (13). – С. 30-32.
11. Панас В. Я. Управління інноваційною діяльністю підприємства: теоретичний аспект / В. Я. Панас, С. М. Ткач // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 69-75.

References:

1. Geyets, V. (2015). Innovative Ukraine 2020. Kyiv (in Ukr).
2. Andrianov, D. The essence and structure of the organization innovatively building. Retrieved from <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2006/issue4/Econom2.html>.
3. Vinogradov, O. (2006). Methods of analysis of competitiveness based on innovation marketing. Aktualni problem ekonomiky (Actual problems of economics), 1, 45-52 (in Ukr).
4. Gruba, G. (2009). Development of innovative activity in Ukraine: theory, methodology, strategy of public policy. Kyiv (in Ukr).
5. Doroshko, O. (2011). Features innovative development of Ukraine. Investytsii : pryctyka ta dosvid (Investment: practice and experience), 5, 21-24 (in Ukr).
6. Kovalchuk, V. (2003). The economic essence of innovation in a market economy in transition. Ekonomika ta pidpruemnytstvo (Economics and business), 1, 11-17 (in Ukr).
7. On the strategy of sustainable development “Ukraine – 2020” (2015). Ofitsiyniy visnyk Prezydenta Ukrainy (Official Journal of the President of Ukraine), 2 (in Ukr).
8. Kratt, T., Panzhar, A. (2001). Conformity assessment of innovative activity of the enterprise market conditions. Skhid (East), 3(40), 44-49 (in Rus).
9. Tarasova, N., Klymenko, L., Emelianova, V. (2011). Ukraine Industry: trends, problems and prospects. Mykolaiv (in Ukr).
10. Kalenskaya, N. (2008). Conditions of formation of infrastructure links within the development strategies of the industrial complex. Karan, 4(13), 30-32.
11. Panas, V., Tkach, S. (2003). Innovation management company: theoretical aspect. Regionalna ekonomika (Regional economy), 1, 69-75 (in Ukr).